

פסח הגדרת הזהות הלאומית דרך מצוות לא תעשה

מאת הרב אליעזר קשתאל - ראש הישיבה לבוגרי צבא

בל יראה ובל ימצא - השלילה בפסח

במהלך הפסוקים המלווים את רגעי היציאה ממצרים, מתרחש לו דבר תמוה במקצת. לפתע, ממש בלב היציאה, חוזרת התורה לעסוק באופן מקוצר בהלכות הפסח. על פניו, בפרשיית 'החודש הזה לכם', כבר הוזכרו כל ההלכות: קידוש החודש, לקיחת השה, זמן שחיטתו, נתינת הדם על המזוזות והמשקוף, אכילתו כצלי וכו'. לכאורה, עם ישראל כבר ממיר ויודע את הלכות הפסח, אלא שבחזרה התורה לדבר שוב על הלכות הפסח, והפעם דבר זה נעשה ברגעי היציאה ממש, לאחר תחילת הנסיעה מרעמסס אל סוכות. יתירה מזו, הלכות אלו שהתורה מזכירתן, אין הם ההלכות שכבר שמעו בני ישראל, אלא הם הלכות חדשות, כגון איסור אכילת הפסח על ידי ערל, איסור הוצאת הפסח מחוץ לבית וכו':

"וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַאֲרֵבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְעֶצְם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: לֵיל שְׁמֵרִים הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה' שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נָכָר לֹא יֵאכַל בוֹ: וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקֵּנַת כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוּ יֵאכַל בוֹ: תוֹשֵׁב וְשִׂכְרִי לֹא יֵאכַל בוֹ: בְּבֵית אֶחָד יֵאכַל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: וְכִי יִגְדֹר אֶתְךָ גֵר וְעֵשֶׂה פֶסַח הַלַּיְלָה הַמּוֹל לֹו כָּל זָכָר וְאִזּוּ יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶחָד מֵהָאֲרָץ וְכָל עֶרְל לֹא יֵאכַל בוֹ."

מצוות אלו, הן אחרות מאלו המופיעות בתחילת הפרק, בפרשיית החודש. המהר"ל מפראג¹ עומד על כך, שקיים הבדל נוסף ביניהם. המשותף למצוות אלו, המלוות את רגעי היציאה ממצרים, הוא שהן מצוות לא תעשה: "כל בן נכר לא יאכל בו", "תושב ושכיר לא יאכל בו", "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשבירו בו", "וכל ערל לא יאכל בו".

מצוות לא תעשה מאופיינות בשלילה שבהן, ואכן, אם נתבונן באופיו הכללי של חג הפסח נגלה, שהאלמנט השלילי מרובה מן החיובי. הציווי מה לא לעשות דומיננטי יותר מהציווי מה כן לעשות. את מצוות העשה מן התורה בפסח, אנו מקיימים רק בליל הסדר: **"בְּרֵאש�ׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֹת תֹּאכְלוּ מִצֹּאת"**. על אף שבלשון התורה נאמר: **"שִׁבְעַת יָמִים מִצֹּאת תֹּאכְלוּ"**, למעשה אין חיוב לאכול מצות כל שבעת הימים, אלא רק ביום הראשון². אולם, לאחר מכן אנו חוגגים את חול המועד ואת שביעי של פסח, בהם אין לנו כל מצוות עשה לעומת שתי מצוות לא תעשה, איסור אכילת חמץ: **"כָּל מִחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֹּאת"**. ואיסור הימצאות חמץ בביתנו, **"וְלֹא יֵרָאֶה לָּךְ חֻמֶּץ וְלֹא יֵרָאֶה לָּךְ שָׂאֵר בְּכָל בֵּיתְךָ"**, **"שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם"**. איסורים אלו, משליכים גם על הכנותינו לקראת חג הפסח. רובן של ההכנות מתאפיינות בנגטיביות, להוציא את החמץ, להשבית ולבער, "בל יראה ובל ימצא". בפסח אנו עוסקים בעיקר במה לא לעשות. דבר זה ייחודי רק לפסח, שהרי לעומתו, בשאר החגים יש לנו מעט מצוות חיוביות. למשל, בסוכות אנו מקיימים בכל יום מצוות עשה של ישיבה בסוכה ושל נטילת לולב. עלינו לברר אם כן, מדוע דוקא בחג כה ייחודי לאומה הישראלית, חג המהווה תשתית ליצירתנו כעם, אנו עוסקים במניעה ולא בעשייה. היה מתבקש הדבר שדוקא בחג יסודי זה, מעלתו של עמי³ תתגלה על ידי עשייה.

מצוות עשה - מוגבלות הזמן והמקום

היחס בין מצוות לא תעשה למצוות העשה בחג הפסח, משקף את היחס ביניהם בכל התורה כולה. אכן, קיימים יותר מצוות לא תעשה מאשר מצוות עשה. שם⁴ מצוות לא תעשה אל מול רמ"ח מצוות עשה.

מהו המסר העולה ממנגינת האיסור והמניעה? האם התורה חוששת ממעשינו ולכן מורה לנו בעיקר להתרחק ולא לעשות?
מסופר בגמ' על גוי שביקש להתגייר.

1. שמות יב, א-כח.

2. שם מג-טו.

3. גבורות ה' פרק לח': 'ותימה למה לא נכתבה פרשה זו למעלה קודם ויהי בחצי הלילה עם שאר דיני פסח. ויראה שכל מצוה הנאמרה למעלה יש בהן מצוות עשה על מצוות ומוריים יאכלוהו, ואף אל תאכלו ממנו וא יש בה שם מצוות עשה כי אם צלי אש, וכן לא תותירו ממנו עד בוקר יש שם מצוות עשה והנותר באש תשרופו וכולם הם מצוות הפסח ותיקונו ואתן המצוות שהם תיקון הפסח צויה להם בר"ח ניסן... אבל מצוות שהן בלא תעשה כמו אלו המצוות שהם כאן כל בן נכר לא יאכל בו וכל ערל לא יאכל בו לא תוציא מן הבית חוצה וכל אשר זכר בכאן לא בא רק ללא ואין זה תיקון עשייתו, וביד' נאמרה ולא נאמרה בר"ח".

4. רש"י שמות פרק יב פסוק טו: "שבעת ימים מצוות תאכלו - ובמקום אחר אומר ששת ימים תאכל מצות, למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מנין אף ששה רשות תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל יוצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, מה שביעי רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר בערב תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה". וראה רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו ה"א: "מצוות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר בערב תאכלו מצות, בכל מקום ובכל זמן... ומצוות כל הלילה, אבל בשאר הרגל אכילת מצה רשות רצה אוכל מצה רצה אוכל אורז או דוחן או קליית או פירות, אבל בליל חמשה עשר בלבד חובה ומשאכל כית יצא ידי חובתו".

5. שבת לא, ע"א.

6. עין איה שבת א, פרק שני קמ"ב.

"מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואיך - פירושה הוא, זיל גמור"⁵.

הלל בחר להעמיד את כל התורה במשפט אחד בעל אופי שולל: "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך". נראה, שדוקא בשלילה יש דבר מיוחד המסייע לנו להגדיר מי אנחנו ומה רצוננו.

בעשייה החיובית קיימים שני חסרונות. האחד, הוא מוגבלות הזמן והמקום. אין אפשרות לאדם להיות במצב של עשייה כל הזמן. גם אילו היינו מצווים לאכול מצוות שבעה ימים, לא היינו מקיימים אותה שבעה ימים שלמים. דרישה שכזו היא לא מציאותית, כי יהיו זמנים בהם לא נאכל מצה. הרי האדם צריך, בין היתר, לישון, להתפלל וללמוד. לקיים מצוות עשה עשרים וארבע שעות כפול שבע ימים, זה דבר לא ריאלי לחלוטין! אולי ישנם מצוות עשה יוצאות דופן, שאכן ניתן לקיימן באופן רציף, כגון מצוות סוכה או מצוות יישוב הארץ, אשר רק על ידי הימצאותנו בה, מקיימים אנו מצוות עשה. אולם, רובן המוחלט של המצוות קשורות בפעולה ספציפית שלא ניתנת לעשייה תמידית.

החסרון השני, הוא שאין מצוות העשה מסוגלת להגדיר אישיות. כשאנו עושים משהו, זה עדיין לא אומר עלינו שום דבר. אם ראונו כל היום מפרגן לחברים שלו ומחמיא להם, זה לא מוכיח שהוא בחור טוב וצדיק, שהרי, אולי יחד עם זה שהוא מפרגן, הוא גם מדבר לשון הרע? אם פלוני תורם עשר פעמים ביום לצדקה, אין הדבר מוכיח על מידת צדקותו, אולי הוא גם שודד עשרה בנקים כל יום. מעשים חיוביים אינם מגדירים את האדם המקיימם.

מצוות לא תעשה כהגדרת זהות

העשה הוא גם זמני ולא קבוע והוא גם לא מגדיר אישיות. לעומת זאת, במצוות לא תעשה קיימים שני יתרונות.

ראשית, מצוות לא תעשה ניתנות לקיום רציף ותמידי, עשרים וארבע שעות ביממה. אנו מסוגלים לא לשקף או לא לדבר לשון הרע אפילו כל החיים. אפשרי כל הזמן לא לאכול בשר בחלב או לא לאכול מאכלות טמאים. הלא תעשה הוא קו רציף, לעומת הנקודות המאפיינות את מצוות העשה.

יתירה מזו, מצוות הלא תעשה מגדירות אותנו. אם נאמר על פלוני שלעולם לא שיקר, הרי שהגדרנו אותו כאדם אמין. אם מישהו לעולם לא ידבר על רעת חברו, תכונה זו מגדירה אותו כחיובי ובעל עין טובה. השלילה מאפשרת הגדרה. זו הסיבה שההימנעות והשלילה קשים יותר מהעשייה החיובית. הדרישה מהאדם לא לעשות לחברו מה ששנוא עליו, זוקקת מאיתנו ערנות מתמדת. זה זוקק מאיתנו הגדרה עצמית. על מנת להימנע מעשיית דבר מה באופן קבוע, עלי לדעת שאכן אישיותי תואמת לכך. לא כן הדבר אם עלי לקיים משהו חיובי. עשייה חד פעמית איננה משקפת את אישיותי ואת השיטה בה האדם דוגל. אולם, על מנת להימנע ממשוהו עלי לחדד את אישיותי.

בדרך זו, מסביר הרב קוק זצ"ל, את הגמ' על הלל והגר. הלל זיהה אצל הגר תכונות טובות ומוסריות. אולם, בלמדו את הכלל 'מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך', ביקש הלל ללמד את אותו הגר שיטה לבחון האם התכונות הטובות הן חלק מטבעו, חלק מאישיותו והגדרתו או שמא לפעמים זה טוב ונחמד להתנהג באופן מוסרי אבל לא בכל מחיר. השלילה מציבה רף אישיותי גבוה ללא שום תנאים, ובמידה והאדם עומד בכללי ההימנעות, מגלה הוא את אישיותו.

"והשרשה העמוקה מתגלה לעולם על פי צד השלילה של מניעת ההיזק. שלעניין הפעולות החיוביות יוכל אדם לעורר נפשו בזמן מהזמנים לעשות טוב אע"פ שטבע נפשו עוד לא בא למדה זו, אבל להישמר ממכשול עשיית רע, דבר זה הוא תמיד, כי השלילה צריכה להיות תמיד דבר זה אי אפשר כי אם ע"י השרשה גדולה של הפיכת הטבע לטובה"⁶

אדם שנמנע מעשיית רע יוצר מהפיכה בטבע. יצירה זו איננה נעשית רק על ידי עשיית דברים טובים. בכל אדם קיים רגש מוסרי, שמתבטא גם במעשים טובים. אולם, מטרתה של התורה לגבש אישיות בעלת אופי תמידי, דקדוקי תורה ומצוות עניינם להפוך את הרגש המוסרי שבאדם מאקראי וזמני, לתכונה טבעית ותמידית.

"ע"כ תלמוד תורה וקיום המצוות כולן והוקרתן, והשרשת קדושתן כראוי לדברים נשגבים אלהים הכוללים את אוצר החיים של העולם כולו, שע"פ רגש זה מוכרחים לצאת דקדוקי תורה ומצוות בדיק עצום והרחבה גדולה, כולם מסתעפים ומוכרחים להתפשט מהשורש היסודי של רגש הטוב שבנפש האדם להיות חפץ לעשות טוב וחסד יושר וצדק. ע"כ באמת הרגש הטוב הוא הבסיס לתורה, וא"א כלל לחלק את המוסר הטבעי מכלל התורה כולה, כ"א לדעת שמה דעלך מני לחברך לא תעביד, המוסר הטוב, השולל את הרע, שתובע הכשר מעולה בנפשות

להשכיל ולהיטיב תמיד, זהו כל התורה כולה, ואיך פירושה הוא, איך להשריש כוונה טובה ואיך לפשטו באומה כולה לדורות עולם".

השתרשות העשה על ידי לא תעשה

פסח, הינו חג הזהות הלאומית שלנו, ולכן טבעי הדבר שנעסוק בו בשאלת הזהות. זו הסיבה שאנו פחות מתרכזים בחובות העשייה אלא שמים דגש על חובות ההימנעות מחמץ. היכולת לאכול מצות שבעה ימים איננה מגדירה את זהותנו. באכילת המצות לא נעשה בירור מעמיק וחישול אישיותי. לעומת זאת, בהימנעות מאכילת חמץ ומהימצאות החמץ בביתנו, אנו מביעים את זהותנו האמיתית.

את הזהויה של חג הפסח, כחג בו עיקרו מתבטא במניעת אכילת חמץ, עשה הרב קוק זצ"ל:

"הרושם בא בין מצד החיוב, בין מצד השלילה, מצד הקום ועשה ומצד השב ואל תעשה. היתרון של הרושם החיובי, הבא מצד השלילה, הוא שרשמו הוא מתמיד בלא הפסקה כלל, מה שאי אפשר להיות בענין שהוא חיובי ומפעלי. על זה באה המצוה, באיזה אופן יהיה הרושם עומד קים בלא הפסקה כל שבעת הימים, שמצות תאכלו כל שבעת הימים, מה שהוא דבר נמנע בתכונה של קום ועשה, אבל הוא בא במילואו כשהוא נפעל מתכונה שלילית של שב ואל תעשה, כלומר הרושם הגדול של הרחוקת החמץ, שהוא ממואל בכל מילואו ב"לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך". מזה ידענו, שעיקר יסוד חובת אכילת מצה כל שבעת הימים היא בעיקרה מניעת אכילת חמץ, שעל פיה יש ציור לענין הרישום של אכילת מצה, כל שבעת הימים, בלא שום הפסקה, כמדתה של שב ואל תעשה, שהיא מתמדת, והרישום החנוכי שבא על ידה הוא מתעלה בשביל כך לתכונה שופעת את הפעלתה בלא שום הפסקה כלל".

בשב ואל תעשה של הרחוקת החמץ, אנו יוצרים קביעות לחובת אכילת מצה. המצה הופכת להיות חלק מהתכונות ומהזהות העצמית של עם ישראל, על ידי ההימנעות מאכילת חמץ. מערכת היחסים בין העשה ללא תעשה, היא שהעשה רוצה לפרוץ קדימה על ידי מעשה חיובי, אולם, קודם לכן יש לשאול האם אני מזוהה באישיותי עם עשייה זו. זהות, שתיבנה רק על ידי הלא תעשה. ההימנעות הופכת את הצעד שצעדנו לחלק מזהותנו, לקבוע בנפשנו. על ידי ההימנעות מאכילת חמץ אנו מעניקים משמעות קבועה לאכילת המצה כל שבעת הימים.

באופן כללי, עלינו לדעת, שלעולם כל גדרה עצמית בחיים נעשית על ידי שלילה. למשל, בית בנוי מארבע קירות. לולי היו לבית קירות ומחיצות לא היה נקרא בית. לקירות תפקיד חשוב מאין כמוהו, הן שוללות את החוץ. הטבע של הבית לא נותן לחוץ לחזור אליו בחופשיות, אלא רק מתי שהאדם בוחר. בכך אנו מגדירים את מהות הקשר בין בני זוג, קשר שהוא לא חלק מרשות הרבים. האיש והאישה שוללים את רשות הרבים על ידי מתיחת גדר ועשיית חיץ. מקום נוסף שמוגדר על ידי שלילה, הוא בית הכנסת. בית כנסת מוגדר כך, לא בגלל שמתפללים שם, שהרי אפשר להתפלל בהרבה מקומות, אלא הגדרתו באה בעקבות העובדה שהוא מקום שלא עושים בו שום דבר חוץ מלהתפלל. רק על גבי השלילה, יש בתוכן החיובי משום הגדרה ולא פעולה חד פעמית.

כעת, אם נחזור אל ליל היציאה ממצרים, נדע לייחס אל הלאומים הרבים שהקב"ה נותן לנו, את המשמעות הנכונה. בלאומים אלו מודגשת הזהות שלנו, "כל ערל לא יאכל בו" אנחנו לא ערלים ולא בני ניכר, ומתוקף זה יש לנו חיובים מעשיים רבים, המקבלים את תוקפם כחלק ממהותנו. בדין חמץ, בולט הוא הבית והגבול, דהיינו ההגדרה העצמית שלנו, הבית. הוצאת החמץ אל מחוץ לבית מהווה חלק מהגדרת הבית: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם", "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", גבול משמעו, אין כניסה. גבולות מגדירות מדינות, כי דבר ראשון עלינו לומר מה לא, השטח הוא לא שטח פרוץ לכל מי שחפץ להיכנס.

אכן, כל הגדרה של דבר משמעותי מלווה בשלילה. כך בכל בוקר אנו עוסקים במאמץ לגבש את זהותנו מחדש, בברכות השחר. "שלא עשני גוי", "שלא עשני עבד". אנו לא אומרים משפטים חיוביים כגון, "שעשני ישראל", "שעשני בין חורין" כי זה עדיין לא מגדיר באופן קבוע וטבעי מי אנחנו. כשאנו עוסקים בנושאים אין סופיים, לעולם לא נוכל לעמוד באמת על מהותם ולכן כל משפט שיתיימר לנסות להגדיר את אותו הנושא, רק יצמצם אותו. לכן רק הגדרה על דרך השלילה, מה לא ולא מה כן, יכול לנסות להגדיר לנו את אותו הנושא. כך למשל גם לגבי רבש"ע, אין לו דמות הגוף ואין לו גוף.⁸

בירור הזהות אל מול מצרים

היציאה עצמה, מגדירה ומבדילה אותנו מן המצריים. יצאנו ממצרים, לאמור, אנחנו לא מצרים אשר - "בשר חמורים בשרם". השלילה הזו היא מאוד חשובה, ולכן אנו

7. עולת ראי"ה ח"א, עמ' לח' "מצות יאכל את שבעת הימים".

8. יג' עיקרים לרמב"ם. וראה מורה נבוכים חלק א' פרק נה: "דע כי תיאור ה' יתהדר ויתרומם בשלילות הוא התיאור הנכון אשר לא יבואוהו מאומה מאי הדיק, ואין בו מגרעת כלפי ה' כלל ולא בשום אופן. אבל תיאורו בחיוביים יש בו מן השתוף והמגרעת... אין לנו דרך לתארו כי אם בשלילות לא יתור... תארי החיוב הרי הם מורים על חלק מכללות הדבר המבוקשת ידיעתו, אם חלק ממהותו אם מקרה ממקרו... אבל תארי השלילה הם אשר ראוי להשתמש בהן להנחית המחשבה למה שראוי להיות בדעה עליו יתעלה". ועיי' עוד שם פרק נד'-נד'.

9. יחזקאל כג, כ.

מחויבים להזכיר בכל יום את יציאת מצרים.

נראה, שהמפגש עם מצרים הוא לא דבר מקרי וחד פעמי, וכיוון שכך, הרי שיש פה עניין עמוק. עם המצריים, נפגש גם אברהם אבינו. עוד בטרם הספקנו להכיר את דמותו, לאחר הגעתו לארץ, וכבר מציאות הרעב מכריחה אותו לרדת למצרים. נראה, שעל מנת שנוכל להכיר את אברהם, עלינו לנגד אותו אל מול דמותה של מצרים. מצרים זה מקום בו גם רואים אדם, שואלים אותו ישר מי זו האישה העומדת לצידי. במידה והתשובה תהיה שזו אשתו, אחת דינו להמית. מצרים היא מקום אכזרי, תועלתי, תעב וחסר רגשות. כך אנו מתוודעים גם לדמותם של יצחק, יעקב ויוסף. כאשר יוסף מגיע למצרים, אנו מתוודעים לגבורתו ולעמידתו האיתנה אל מול אשת פוטיפר. רק על ידי החיכוך עם המצריים ועם תכונותיהם הרעות, מתגבשת הזהות שלנו. "שלא עשני גוי". יצאנו ממצרים ולכן אנחנו לא דומים למצרים, אנחנו לא דומים לחמץ.

שלא עשנו כגוי הארצות

כבר הזכרנו, שקיימים יותר מצוות לא תעשה מאשר מצוות עשה. שם"ה לאווין אל מול רמ"ח עשין. שם"ה הם גם ימות החמה¹⁰. מספר זה מסמל את תנועת השנה, את מעגל החיים. השמש זורחת כל יום כחלק מהטבע, ובדרך זו, גם הלא תעשה ממלא את כל חיינו, הלא' טובב אותנו במשך כל יום מימות השנה באופן תמידי. זו מציאות של שגרה ממש כפי שהשמש זורחת כל יום. בנוסף, חז"ל המשילו את מצוות לא תעשה לשם"ה גידים¹¹ לעומת רמ"ח האיברים שבאדם. דרך האיבר, יש לנו את היכולת לפעול. לעומת זאת, הגידים הם המחברים את האיברים והעצמות לגוף, הגידים הם קשים, כמו: "פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", "דברים הקשין כגידין"¹². תפקידו של הגיד לחבר את האיבר, להגדיר אותו כחלק ממשוה¹³. בליל הסדר אנו נוהגים לקרוא את ההגדה, מלשון גיד וחיבור. ההגדה מחברת אותנו אל זהותנו¹⁴.

כאשר תינוק נולד, נשמנו מלאה כל טוב, מזוככת וטהורה. לכן, עיקר תשומת הלב שלנו היא לשמור על מצב בריא זה ולהפוך את המצב הזה לקבוע ותמידי. זו הסיבה שבדור"כ אנחנו מחנכים את הילדים למצוות לא תעשה, הרבה לפני שאנו מגיעים איתם אל מצוות העשה¹⁵. מצוות העשה יוצרות התקדמות, אבל הלא תעשה שומרות על ההגדרה העצמית שלנו. כך גם המדרגה הראשונה במסילת ישרים, היא הזהירות. השמירה מחטאים.

על ידי מאמצי הניקיונות לקראת פסח, אנו מתרגלים לתהליך של הגדרת הבית, מה כן נכנס ומה יוצא. ילד שמוצא חתול והוריו אומרים לו לא להכניסו לבית אלא רק לחצר, חווה את ההבדל בין הבית לחצר, ומתוך כך מבין את הגדרת הבית. זו הסיבה שאנו עוסקים בה רבות בהכנות לניקיון הבית. על ההכנות המרובות האלו, מקשה הבן הרשע, "מה הַעֲבָדָה הַזֹּאת לָכֶם"¹⁶, ודורשים חז"ל: "מהו הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה"¹⁷. הבן הרשע תמה מדוע אנו שמים דגש בחג הפסח על שלילת החמץ וביעורו, מדוע במקום זה לא נעשה דברים חיוביים? ובאמירתו זו, הוציא עצמו מן הכלל¹⁸, כי השייכות לכלל נבנית מתוך הבסיס שמגדיר מה אנחנו לא עושים.

"עלינו לשבח לאדון הכל שלא עשנו כגוי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה, שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם. שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע, ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים", רק דרך הניגוד הולכת ומתגבשת הזהות שלנו, הולכת ומתבהרת ההבנה, שהמצה שלנו, היא לא חמץ.

עורך אלעד ברנד

ניתן להקשיב ולצפות בשיעורי הרב קשתאל
באתר "בני דוד" בכתובת: www.bneidavid.org

10. מכות כג', ע"ב: "דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שם"ה לאווין כמנין ימות החמה, ורמ"ח עשה כנגד איברי של אדם".
11. זוהר ח"א קע' ע"ב.
12. שמות יט', ג.
13. רש"י שם.
14. עוד בעניין ההבדלים בין מצוות העשה ולא תעשה, דרך מדרשי חז"ל אלו, עיי' מהר"ל, תפארת ישראל פרקים ב', ג', ד'.
15. כיוצא בזה, אף הביטויים הלכתיים: "גוד אסיק מחיצתא" ו"גוד אחית מחיצתא", באים לומר שהמחיצה מתחברת לקרקע או שדופן הסוכה מתחברת לקרקע באופנים מסויימים, למרות שפיזית הם אינם מגיעים עד לקרקע.
16. ראה משנ"ב הל' שבת סימן ס"ק ג': "אבל החיניך בלא תעשה, בין של תורה בין של דבריהם, הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה".
17. שמות יב', כו.
18. ירושלמי פסחים פרק י' דף ל"ז.
19. "מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אמור לו בעבור זה עשה ה' לי", שם.

